

BESZÉD

MELYLYEL

SCHULEK VILMOS

ORVOS-SEBÉSZTUDOR, SZEMÉSZ- ÉS SZÜLÉSZMESTER, AZ ELMÉLETI ÉS GYAKOR-
LATI SZEMÉSZET NYILV. RENDES TARÁRA, A SZEMÉSZETI KLINIKA IGAZGATÓJA,
A KOLOZSVÁRI KIR. TUD. EGYETEM VOLT RECTORA, A MAGY. TUD. AKADEMIA
LEVELEZŐ, A HEIDELBERGI SZEMTÁRSULAT RENDES, A BUDAPESTI KIR. ORVOS-
EGYELET VÁLASZTMÁNYI, A MAGYAR KIRÁLYI TERMÉSZETTUDOMÁNYI, A FÖLDTANI
TÁRSULAT RENDES ÉS A MAGYAR ORVOSI KÖNYVKIADÓ-TÁRSULAT ALAPÍTÓ-
TAGJA ÉS ALELNÖKE

A BUDAPESTI KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM

RECTORI SZÉKÉT

1890. SZEPTEMBER 21-én ÜNNEPÉLYESEN ELFOGLALTA.

RENNEL

SCHULEK YILMOZ

1. D. D. FIRST KIMATY THON / 77 B. 1. 1. 1.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

A tudomány-egyetem méltóztatott egy évig kormányzatának élére állítani. Ez kitüntetés, mely hálára kötelez, de feladat is, melynek teljesítéséhez csak azon reményben merek fogni, hogy rokonszenves támogatásra találandok. Az ebben részesítésre az egyetem nagyfontosságú céljait lelkükön viselőket, és különösen hivatali nagyérdemű előzőmet úgy, mint az egyetemi tanács többi nagytekintetű tagjait kérni bátorkodom, amidőn a rectori széket ime elfoglalom és a helyzetből folyó kötelességeknek teljesítésén erőlködni ígérem.

Az egyetemi tanácsnak és az elnöklő rectornak feladata a tudomány egyetemességének eszméje alapján az ügykezelés alaki helyességét megővni.

Ámde az egyetem nem gépezet, mely egyszer elkészülve, munkáját számítás szerint lepergeti, hanem élő szervezet, melyben az alkotó elemek folyton változható mikro-organismust képezve, más-más alakulásokba sorakozhatnak. Ebből a szervezetnek a maga összességében is módosulása és a közéletben eltérő érvényesülése kényszerülhet ki.

Ha a tudományos tevékenység belső lényegének vagy irányának változásával a külső megjelenés megmásul, az egyetemi tanácsnak a helyes alakiság iránti

feladata is nem az egyszer megalkotott szabályok gépszerű alkalmazása szerint lesz teljesíthető, hanem a karokban súlypontoszó tudományos igények érdekében változva követelend megtestesítést.

Az egyetemi tanács látszólag csak az alakkal tartozik törődni, de valójában az alak alatt rejlő tartalmat veszi cselekvése kiindulásául.

Midőn az egyetemi tanácsnak elnöklésébe lépek és szerény erőimmal kötelességet vállalok, körültekintést kell tennem a feladatokban. Számot kell vetnem, hogy egyéni felfogásom hogyan tud illeszkedni azon nézetekbe, melyek az egyetem feladatairól mainap és körünkben még ingadozóban vannak vagy újra ingadozásba jutottak.

A véglegesen megalakult viszonyok irányában az alávétel és hű eljárás a rector kötelessége. A még alakulóban levő vonatkozások felől azonban az egyéni, habár lehetőleg tárgyasított nézet kimondása és vitatkozó megvédése jogosult, sőt a sarkalókban hitet vallani épen a mai ünnepélyen válik alkalmoszerű feladattá.

I.

A tudomány önezel. Azt elsajátítani és mívelni önmagáért kell. Az ismeretek befogadása a tanuló részéről azon gyönyör kedvéért történjék, melyet a táguló szellem önműködése okoz. Az ismeretek szaporítására a buvár mélyebb belátás szerzése céljából törekedjék.

Mindenkinek a ki tudományyal foglalkozik, vezére és végelemezésben legfőbb indíttatja azon az emberi természetben rejlő ellenállhatatlan hajtó erő

legyen, mely akadályt és megnyugvást nem ismerve, a vele és a körül történők megértésére tör és ebben halad a mennyire tud.

Felismerés a tudomány célja. A fürkésző szellem kielégítése a tudománymívelés indítója.

Mindenben a mit magunkban érezünk, saját érzéki benyomásaink és az azokból származó észrevételek, ezeknek érzetekké és gondolatokká szövődése, ezekben a régen felvettekhez az újaknak csatlakozása és a róluk másokkal történő közlés, — mindenben amit magunk körül tudomásba vehetünk, az embertársainknak egymáshoz viszonyulásából származó társadalmi, állami és jogi viszonyok, a természeti jelenségek közel kimeríthetetlen sokasága, — mindenben ami multunkat, származásunkat és a világegyetemmel összefüggésünket illeti, — mindenben ami erkölcsi érdekeinkhez és magasabb rendű lelki szükségseinkhez tartozik: önkéntelenül felmerül a kérdés hogy „miként van“, és megnyugvás bennünk nem támad, míg rá értelmünk bírálataát megálló feleletet találunk.

Az önmagáért fejlesztett tudomány az összembe-
riség eddig lefolyt szellemi tevékenységének legmaradóbb terméke. Benne oly kincset ad át a jövő kornak, mely minden emberi emanatio között annyiban a legbecsesebb, amennyiben minden egyébnél, mit ember teremthet, állandóbb.

Az önmagáért mívelt tudomány a legterjedelmesebb kötelék, mely az emberiségnek minden velünk egyazon elmémíveltetű tagját körül fogni képes. Hatalmát valóban mind kiterjedtebben érvényesíti. És ha minden emberi alkotást állandóságára bírálunk, valamennyihez a relativ értékeség gondolata többé-

kevésbé hozzáfér ugyan, de a tudományos végigazságokhoz legkevésbé, és ezek legalább is alaki oldalukról az elme számára megdönthetetlenek. Ezen értelemben a sokat idézett mondás „a tudomány hatalom“ az emberiség multjára és jövőjére is vonatkozik. Hatalmas az a jelen életre alkalmazásai-ban is, mint mai polgárosult életünkben folyton érezzük, de hatalmának legfőbb rúgója önmagában, igazságainak belső horderejében van.

A tudománynak mind tovább hódító hatalma mellett, meg kell emlékezni, bár csak érintőleg, a szeliden győző művészetről is, mely mint fejlődés törvényei szerint tovább származtatott teremtménye az embereknek, maradó befolyást tud gyakorolni az összes emberiségre. Hatása azonban sokkal bizonytalanabb, mert míg a tudomány igazságai az értelem szüleményei és kielégítői, a művészet alkotásai a kedélyt ugyan felmagasztalják, de hatásuk nem mindenkire és mindenkoron egyenlően kényszerű. Ekként a kedély a lelkesítő művészet tárgyaiban válogat, és a műizlés valamely határozott alakban fel nem kényszeríthető, ellenben az értelem a tudomány tárgyaihoz változatlanul kötve marad, és a tudományos felismerés valamennyiünkre egyformán kötelező.

A tudománynyal foglalkozó egyén a mult idők szellemi munkájának örökségébe lép; értelmi fejlődését őt megelőzőtt értelmek termékeny tevékenységének köszöni. Lekötelezettje mindazon elődöknek, kik életüket értelmi nyomok visszahagyásával járták le.

A tudományos buvár hálás örökös szerepében áll, mert azért, a mit előzőitől átvett, az utódokra

kibővített felismerést hagyományoz. Így a tudományban az összes emberiség egybetartozó tömeggé fűződik, melyben az értelmi fejlődés átvétele, továbbadása, sőt kibővítése képezi az örökhatalmú kapcsot.

A tudomány vívmányainak ellenállhatatlanul győző hatalma, mely az egykorúakat egymással és az elhunytakat a jövőkkel összefogja, a továbbfejlődést is biztosítja. Hogy e fejlődés mily fokot fog tényleg elérni, annak a most élők között ki a megmondhatója? Gondolatban a fejlődés végfoka ott van, a hol az emberi ész által felismerhetők véglegesen kimerítve fogtak lenni.

Az önmagáért mívelt tudomány és a vele foglalkozás a kedélyt is gazdagítja, a szenvedélyeket helyes irányba terelni segíti, az erkölcsösséget növeli. És habár a tudással megrakott értelem még magában nem teszi meg a teljesen fejlett jellemes embert, mégis kétségtelen, hogy az egyes ember és ennek sokszorozatában az összes emberiség művelődése az értelmi felismerés útján növekedik.

II.

Az önczélképen mívelt tudománynak belső jelentősége mellett a hasznosság is szemügyre veendő. Mai viszonyaink között ez oly nyomós közéleti tényező, hogy figyelmünket egészen kimeríteni képes és könnyen a tudomány főcéljának látszhatik.

Valóban a tudománynyal nem folytonosan foglalkozók között elterjedett a nézet, hogy a tudományt a belőle levonható haszon kedvéért művelik. Előttük az annyit ér, a mennyit használ. Az egyetemből lel-

készt, ügyvédet, orvost, tanárt és hivatalnokot elég számban kívánnak a közéletbe kiválva látni, hogy ezek munkálkodása eredményeül az ország népességét a többi művelődött népek színvonalára emelve tudhassák.

Tagadhatatlan, hogy e követelés jogosult. Anynyira, hogy az államkormány is, mint az összlakosság akaratának alkotmányos végrehajtója, az egyetemnek ezen feladatát első sorban tekintetbe venni kénytelen, míg a magasabb tudomány művelésnek csak a mellett, sőt annak kielégítése után adhat tért.

A tudománynak önműveléseért lelkesülő tudós, midőn mint egyetemi tanár közszolgálatba lép, — az értelmi felismerés után vágyó tanuló, midőn mint egyetemi polgár valamely nyilvános képesíttetésre készül, kénytelen magát a tudomány eme hasznossági felfogásának és az abból folyó intézkedéseknek alávetni.

Megteheti az alárendelést, nemcsak egyéni megélhetés okából, hanem értelmi beleegyezéssel is. Mert át kell látnia, hogy a gyakorlati élet első sorban a hasznossági követeléseket szem előtt tartani jogosult. Fel kell ismernie, hogy a midőn őt felfogása az öncélú tudományról az emberi folytonos fejlődéssel és az értelmi tágulás elutasíthatatlan követeléseivel hozza viszonyba, és ő eszméivel a végtelenségben csüng: másrésről a fejlődés eszközeit és alkalmát egyéni helyzetéből, tevékenysége külső körülményeiből nyeri, és kiindulási pontja azon talpalatnyi föld, melyen áll.

A tudományt az egyetemen művelő tehát a jelen élet kényszere alatt áll. A társadalmi és állami

követeléseknek alárendeltje. Tevékenysége az innen származó feladatokat kielégíteni tartozik.

Midőn így a tudománynak hasznossági vonatkozása illő méltánylásban részesül, a tudomány-mívelés lényegét kellő magaslatról belátó és összes emberi létünk feltételeit áttekintő objectiv szemlélő nem fog elzárkózhatni azon észrevétel elől, hogy az öncélú tudománymívelés és a hasznosság szolgálatába állított tudomány törekvései között könnyen éles ellentét és a követeléseik teljesítésére irányult rendezkedésekben könnyen viszás helyzetek állhatnak elő, ha a kétoldalú feladat megoldásában egyik rész a másiknak rovására elégítenék ki. Egyrészt a tudománynak magasztos hivatása szenvedhetne, ha csupán hasznavehetősége a jelen kor igényeiben jőne tekintetbe; és másrészt az állami és társadalmi vonatkozásokban nagy hiány válnék érezhetővé, ha a tudomány az élet concret követelményeitől függetlenül, úgy mint csupán némely kiváló eszűeknek szellemi fényűze, volna anyagilag és intézkedésileg támogatandó.

Az eszményi álláspontnak és a hasznossági felfogásnak egymással küzdése nemcsak lehetséges, hanem ismétlődően előfordul, midőn az egyetemnek, mint a tudomány terjesztésére és mívelésére rendelt intézetnek, ügyeiből egyes részletek jönnek mérlegetés és intézkedés alá. A küzdelem természetes és elkerülhetetlen, mert a tudomány feladatainak különböző felfogásából támad.

Kiegyenlítés lehető, ha minden egyes esetben az ellentétes véleményűek a tudománymívelés összes feladatait szem előtt tartják: ha a hasznossági irány

pártfogói a tudomány kulturális missióját a maga összességében és nemcsak a jelen élet szűkebb medrében méltányolják; és ha az eszményi törekvések bajnokai, szellemük röpte mellett, a gyakorlatiasság igényeinek is eleget tesznek. Külön esetben ez annyi- val inkább lehetséges, mert a mívelt emberek között úgy sincsen senki, a ki a felmerülő kérdések kétoldaluságát nem ismerné. Többnyire nem is éles ellentétekről, hanem csak az egyik vagy másik oldalra inkább hajlásról szokott szó forogni.

De gondolatban és a maga általánosságában az ellentét meg fog maradni, minden új esetben újra fel fog éledni, és rövid szavakba foglalt tétel vezérfonalán végképen elenyésztetve nem fog lenni, a míg az illetékesek egy része a jelen élet kiáltó szükségéit túlsúlyban látja, másik része pedig a jelent az emberiség multja és jövője között csak összetartó kapocsnak tekintve, mindenek előtt a tudomány szellemi jelentőségének érvényét biztosítani kívánja.

Véglegesen az ellentét csak akkor szünnék meg, ha eszmény és valóság egymást teljesen átölelhetnék.

III.

A tudomány terjesztésében és művelésében legjelentékenyebb intézmények az egyetemek. Ezek száma és minősége legtöbbször nyom minden ország tudományos szerepelésében.

Nálunk fájdalom csak kettő van, míg Ausztriában hat, Németországban húsz, sőt a csak három millió lakossal bíró Schweizban most Fribourgban egy ötödiket állítottak fel. Nálunk nagyrészt az állam tartja

fenn az egyetemet, míg Angolországban a felső tanintézetek alapítványokból és társadalmi úton létesülnek. Hogy harmadik egyetemre szükségünk van, és hogy magyarországi egyetemi hallgatóink jókora részének külföldre kiszorulása dicsőségünk ellen van, kétségtelen. A hadsereg számára katona-orvosok képzésében sem vehetünk így annyi részt, mint a mennyi állami jelentőségünknek megfelelően. Hogy testületek vagy magánosok egyetemek felállításában valami erősebben lendítőt tettek volna, arról kevés eset ismeretes.

Az öncélú tudománymívelés legteljesebben fejlődhetik ki az egyetemen a tanulási és tanítási szabadság alapján. Jól kitanított és begyakorlott szakembereket pedig, minél nagyobb számban, leginkább a szakiskolák szolgáltathatnak szoros fegyelem alapján.

Az elsőre Németország, az utóbbira Franciaország ad legtanulságosabb példát. Ezen tanintézeteik vezetésében a németek legelől a szellemnek szabad fejlődését, míg a francziák mint első igényt a gyakorlati hasznavehetőség elérését kívánják biztosítani. Ezen szempontok szerint indul azután az összes rendezkedés a tanításban, az intézetek felállításában, a vizsgálatokban, a tanárok javadalmazásában stb.

Mindegyik iránynak befolyása az elért eredményekben meglátszik: a németeknél az ideális életfelfogás és a saját meggyőződésekből fejlett kötelelesség-érzet, de az élet kényszerébe csak vontatva beletörődés; a franciáknál az alkalmazhatóság, de az önálló szellemi életnek kimért körben otthonossága és a tiszteletre méltóság fénye után vágyás képez a hall-

gatóságban feltűnő jellemvonást. Mindazonáltal még sem állítható, hogy teljes egyoldaluság származnék.

A mi egyetemünk 1850 óta a németek példáján indult, csak legújabbán mutatkozik hajlam ettől, némely felmerült kifogások miatt, eltérni és a francziák intézményéhez közeledni. Ha azonban szorosabban vizsgálódunk, voltaképen a javításba fogott viszonyok okát nem a német rendszerben kell keresni, mert az sohasem volt teljesen utánozva*), — és a francia rendszer változatlan követésére eddig oly kevésse gondolunk, hogy előnyei mellett az árnyoldalkat eddigelé szorosabban még nem mérlegeljük. Csak részleges átvétel esetében új hátrányok is állhatnak elő, melyeket a teljes rendszernek szerves egyöntetősége kizárna.

Az utóbbi lehetőség feltüntetésére legjobb például a mozgalom a leczkepénz-kérdésben szolgálhat. A heti órák után a tanár javára német rendszer szerint fizetendő leczkepénz ellen azon vádak emeltettek, hogy a tanárok javadalma egyenlőtlen és hogy a vizsgálások a hallgatók beiratkozásait befolyásolják. Azonban e kifogások nem a német rendszerben gyökereznek, mert ott a tanár nem rendszeresített törzsfizetést húz, hanem kinevezése előtt fizetése felett az államkormányval egyezkedik; és a közéletre minősítő vizsgálások az egyetem keretén kívül maradvá, a beiratkozásoknál nem szerepelnek. Reform képében most kerek összegű félévi tanpénzfizetésnek küszöbén állunk, tehát e részletben a francia rendszert fogjuk

*) De meg egyes kinövéseket a németek is tűrnek, mert nem tudnak ellenük olyan orvoslatot, mely más részein az egyetemi szervezetnek új és még nagyobb bajokat nem nyitna.

követni, csakhogy az előadások szabad választása megmarad és az orvosi gyakorlásokért külön díjat, mint ott, nem szedünk. Ezen újítással a régi kifogásoknak alapja jól fog elvonva lenni, az anyagi oldal kitünően lehet megoldva. Ha azonban az új rendszá-
bályra okul vett emberi gyarlóságot tovább létezőnek gondoljuk, azt nyilván csak az anyagiakban tettük ártalmatlanná, míg a szellemiekben új kérdések táma-
dásának nyilhatott kapu; így legalább is az orvosi tanítás terén a külön előadások (special collegiumok) apadhatnak; az intézeti és klinikai munkálkodások kötelességen kívül állókká válnak; a vizsgálásoknál a kötelezettségen felül történt beiratkozás képezhet nota inferiort; a tanár javadalmának megmaradása mellett fáradozása kevesbül, ha neki kevesebb és a párhuzamos tanszék képviselőjének több a hallgatója; az elméleti tanszakok képviselői, mint régen, orvosi gyakorlat üzésével pótolhatják leszállott bevételeiket; a kitünő tanerők külföldre áhítozhatnak és fiatal tanerőkben hiány támadhat. Tehát ha e reform által a tanulás szabadsága nőhet és a kisegítő tanerők jobban érvényesülhetnek, ellensúlyképen a tanítás és tanulás minősége leszállhat. Az említett árnyoldalak a francia egyetemi rendszer teljes átvételénél nem fenyegetnének, míg a kiszakított részletben féltő, hogy igen. — Ezen ügyben anyagi elfogultság nem vezérel, mert az újítás véletlenül helyzetemen mit sem változtat, az erkölcsi előnyöket is örömmel üdvözlöm, de az elvi jelentőség okából rámutatni és az egyetemi feladatokról tisztázandó nézetek érdekében, mint mostanság legtöbbet szellőztetett részleten, rajta példálózni tanulságosnak véltem. —

Ha az öncélú tudománymívelés a teljes tanszabadság szárnyai alatt tenyészik legdúsabban, és ha a gyakorlati hasznavehetőség a tanszabadságnak bizonyos megszorításait követeli: akkor mai helyzetünk felismerése és megítélése céljából vizsgáldni érdekes, hogy honi intézkedéseink mennyiben hódoltak az egyik és mennyiben a másik iránynak.

Úgy látom, hogy már 1867-ben, midőn állami önállásunkat visszanyertük, a budapesti egyetemen, és később az 1872-ben alapított kolozsvári egyetemen a tanszabadságos német rendszertől némi eltérések, mintegy szervi gyenge pontok, meg voltak. Névleg a vizsgálosok egészen az egyetemen történtek és a tanárok szabad költözködésére a lehetőség hiányzott. E két sarkalatos ponton nem lehetett változtatni, de belőlük hátrányok származtak, minőket a német egyetemek körében nem éreznek. Javítani kellett, mert az élet kényszere kopogtatott, de a tanszabadság elve nem szolgált. Így a tudománynak gyakorlati hasznavehetősége érdekében a megszorítások terére kellett lépnünk. Köteleles tantárgyak sorozatát kellett felállítani, melyekben az egymásután már alig lehet tetszés szerinti; kötelező tanfolyamközi vizsgálatok váltak szükségesekké; a leczkepezés viszonyok lettek nyögösekké. És az ideális tanszabadságtól eltérés ezen lejtőjén alighanem még tovább kellend mennünk. |

Máris féléves vizsgák tartása, kötelező colloquiümök alakjában, merül fel a láthatáron. Ezek a hallgatók gyakorlati hasznavehetőségre vergődését jobban biztosítanak és ennyiben czélszerűek.

De meggondolandó, hogy a tanerőket a tudomány míveléstől elvonhatják; sőt általuk a parallel

tanárok versenye az eddiginek visszájára csaphat át; továbbá hogyha minden beirt tárgyra vonatkoznak, a hallgatóknak az új tanpénz-szabályzattal nyert szabadabb tárgyválasztása ez oldalról megint szűkülhet, alig valaki fogván önként vizsga kötelességét vállalni, melyet kerülni lehet; de ettől eltekintve, a sűrűen következő vizsgálatok gondjai a szellemet szabad fejlődésében béníthatják, a rövidletes tankönyvek keresetekké válhatnak, a nyereendő osztályzat főfeladattá emelkedhetik, a hallgatók az előadóhoz középiskolai függésbe kerülhetnek, az általános emberi kiképezés idő és kedv hiányán háttérbe szorulhat, és a jellemet a belérték helyett a küleredménynek keresése eltörpítheti; egyszersmind a belföldi egyetemek népes volta ellenkezőre fordulhat, mert a köteles colloquiумok ellen külföldön menedék található; viszont a külföldről visszajövetelkor, a tanulói pálya folyamában, az intézményeinkbe visszakapcsolás nehezedik meg, pályavégzetteknél pedig az oklevelek érvénye kérdésessé válhatik.

Mindez ismét orvoslást, tehát további rendszabályozást követelend.

Igy az egyetemnek szervi összealakulása mellett az egyik részen tett beavatkozások a többi részeken is működési változásokat, megingásokat támasztanak.

Hogy a tanszabadságos egyetemi rendszer teljes eredményeit nálunk nem látjuk megérni, ahhoz az egyetem szervezetén kívül levő viszonyok is járulnak, így: hallgatóink nagy részének anyagi erőtlensége; rájuk a társadalom részéről az eszményi tudományfelfogás iránt alig érezhetőleg gyakorolt befolyás; az életviszonyainkból folyó kényszer mihamarább meg-

életst adó állásra szert tenni; sőt a nemzeti élénk-ségünk-ből folyó ellentétes vágy, mihamarább a köz-életben szerepelésre jutni, de a kitartó könyvbuvárlást nem becsülni.

Mindezen viszonyok hatalma a természettudo-mányok és az ezek külön ágát képező orvosi tudomán-nyok művelésén változtat legtöbbet.

A két hazai egyetem orvosi karai tömérdek költségben vannak, de kielégítve még nincsenek. És ha, az önszenvedései felett tréfáló módjára, komoly ügyben könnyű szavakat használni szabad, azok még hosszú éveken át az országos költségvetés „erős fogyasztói“ maradni kívánnak.

A takarékosak szörnyűködése itt nem segít, és a ki a czélt akarja, annak az eszközöktől sem szabad visszariadni.

Istenben boldogult fenséges Rudolf trónörökös fennkölt szavai szerint az emberi élet az államok legtöbbet érő birtoka. Érte tett költekezések az állam-nak és a társadalomnak legdúsabban kamatoznak.

Kolozsvártt egyetemi klinikák építése, Buda-pesten kórboneztani intézetnek, elmekóros valamint szülési és nőorvoslási klinikának emelése közel idő-beli szükségletek.

A beruházásokat folytatni és kikerekíteni kell. Másutt átalában és viszonylag még több történik. És az orvosi tudományok művelése nem lehet más mint költséges. Ily módon az orvosi kar tudományos működése még teljesebb lesz; de már úgy is a hogy van, az eddig legalább nagyjából követett tanszabad-sági elvnek hatása alatt, jelentékeny lendületnek indult. Hogy a tanításban a hasznossági elvnek

bővebb uralomra jutása mily befolyással leend felvirágzására, azt előre bizonyítani nem lehet. Azonban a legjobb eredménynek feltevése mellett is bizonyosnak vehetem, hogy akármely tanulási rendszabálynak hatása az orvosi kar beléletén fog legszembeötlőbben nyilvánulni, és a beruházások szükséges voltán mit sem fog változtatni.

Ha az 1867 óta egyetemünkön történt változásokon végig tekintünk, szembetűnik, hogy a tanulási szabadság mind jobban megszükkült. Ma már közel állunk ahhoz, hogy félévek szerint kötött útmenetet kell tartani a tanulónak, ha a közéletre nyilvános képesíttetést elérni akar.

A német szabad egyetemi rendszertől tehát mindjobban eltérünk és a francia szakiskola rendszerhez mindjobban közeledünk. A kötelező colloquiumokkal a kettő között félútra jutni készülünk, és az egyenlőséget az osztrák valamint a német egyetemekkel megbontjuk, a nélkül, hogy a franciaikéival egyenlő színvonalba jönnénk.

IV.

Ha az elmondottakból folyományokat vonva, egyetemeink vezetésére irányelveket keresünk: a jelen helyzetre kell az általános értékű szempontokat alkalmaznunk. Így jöhetünk az egyetemnek a mi külön viszonyainkban kitűzendő feladataival tisztába, és így tudhatjuk ki, mily határokat kelljen reformtörekvéseinknél betartani.

Egyetemeink belső szervezését illetőleg a mai helyzet, mint láttuk, nagyjában a következő. A teljes

tanszabadság elve alapján történő, azaz a német példa szerinti szervezés nálunk nem valósítható csorbítottan teljességben, tehát annak eredményeit sem adhatja, sőt máris egyes kifogás alá vett hajtásokat termelt. Hogy a gyakorlati eredményt növeljük és a mellékajtásokat kiirtsuk, most a francia szakiskola rendszerből részleteket betelepíteni igyekezünk. A francia rendszernek a maga egészében átvétele ellen azonban még aggodalmaink vannak, mert belső és külső okokból a német eszményi irányt sem hagyhatjuk el véglegesen.

Jó úton járunk-e jelenleg? A most folyamatban levő javítások az élet kényszere által vannak ránk róva és magukban véve bizonyosan hasznosak. Hogy az összefüggésben milyen eredményűek lesznek, bevárandó.

Ha azonban általuk az egyetemi szervezet más helyein nyílnak bajok, akkor mit tegyünk?

A hasznossági szempontból követett szakiskolai hajlamokkal egészen felhagyva, a német eszményi irányt még teljesebben mint előbb visszafogadjuk-e? De ha előre látható, hogy a mi viszonyaink annak visszatartás nélkül befogadására nem alkalmasak?

Vagy ezen eszményi rendszerrel szakítva, egészen a szakiskolai gyakorlati rendszert vegyük-e át? De erről az hírlík, hogy maguk a francziák elhagyni és helyébe a német intézményt állítani készülnek. Ha mégis rá adnók magunkat, ekkor a szorosabb vezetés és a jobb begyakorlás mellett hallgatóink önálló tudományos szelleme nem fog-e alanti fokon maradni, az öncélú tudománymívelés hazánkban nem fog-e erősen hanyatlani?

Vagy a német irányt alapnak megtartva, annak a nálunk történt alkalmazásában előállott hiányain a francia rendszerből vett részletekkel javítsunk-e? De ekkor az egy helyen megbontott rendszer nem fog-e más helyen is ingadozásba menni, és a beolított részletek, többi összefüggésükből kiragadva, nem rosszabb hatásuak lesznek-e, mint az eredeti helyen, hol egy szerves építményben beillő részt képeztek?

Vagy a szakiskola rendszerből indulva, annak részleteit a majd mutatkozó lehetőség szerint fokozatosan lazítsuk-e, míg a tanszabadság azon mértékét elérjük, melyet a mi körülményeink megengednek? De ezen eljárás eddig példával nem bírván, ki állhat jót az eredményért, és nem lehet-e, hogy lejtőre jutunk, melyen egy lépés másikat követelve, a szakiskola rendszerből a tanszabadságos irány felé addig kell reformálnunk, míg a szakiskola szelleme, és így eredménye is, teljesen elszállott?

Ha mindezeket elgondolkozunk, és minden számba jöhető módózatban lényeges hátrányokat vagy leküzdhetetlen nehézségeket látunk, kivonhatjuk azon folyományt, hogy magunknak minden irányban megfelelő egyetemi institutiót az eddig valahol létezők között találni nem tudunk. Tehát egyenes és kényelmes utánzásban nem lesz boldogulásunk. Eredményül is sokat akarunk elérni, többet mint mások bárhol. Az egyetemen a szakiskola és az önczélú tudományosság gyümölcsét egyaránt termelni akarjuk. Mindezt oly anyagi erőkkal, melyek az egyféle intézménynek is csak szűken adhatnak tápot. Így végleges megállapodás előtt bővebb öntapasztalatokra, tehát tapoga-

tózó próbálgatásokra vagyunk utalva, — bár emellett a szerény kétely feltolakodik, hogy ama magas cél általában elérhető-e.

Ilyen kísérletezések nagy kockázattal járván, azok nem bízhatók a véletlen ötletre és nem válogathatók az összes lehetőségekből; hanem azoknak *azon határokon belül kell maradniok, mely határokat a tudomány az emberi emanatiókban jelentősége kiszab.* A gyakorlati hasznosság időnként mutatkozó szükségletei szerint keresnünk kell ugyan a megfelelő alakulást, de sohasem engedve meg magunknak az ama határokból kilépést. És a hasznossági szempontból induló javításokkal meg kell állani ott, a hol a tudomány culturalis missiójának teljesítése válnék lehetetlenné.

Az így körülírt feladat megvalósítása nehéz, annyival inkább, mert a felmerülő egyes kérdések megoldásánál az egyéni felfogásnak tág teret hagy. Azonban az egyéni felfogás érvényesítésénél még számba veendő, hogy a felmerülő kérdések korántsem egyszerűek, mint az egyetemi élet keretén kívül állónak talán látszhatnék, hanem az egész egyetemi szervezettel (mint példákön fentebb kimutattam) lényegesen összefüggők.

Átalánosságban is olyan intézménnyel szemközt, mint amilyen az évszázadok alatt fejlett egyetemi institutió, — az első Salerno-i egyetemtől a legujabb Fribourgbán felállítottig — óvatosság és kiméletes hozzányulás ajánlatos.

Így azt gondolnám, hogy az egyéni felfogás számára térnek hagyása mellett mégis szükséges, hogy a közreműködésre hivatott tényezők mindegyike a maga álláspontját ne korlátlanul kívánja érvényesíteni.

Hogy helyes irányban haladjunk, szükségesnek kell tartanom, hogy egyrészt a tudományt önmagáért mivelő tudós eszményi magaslatáról időnként leszálljon és a gyakorlati igényeknek jogosultságát szem elől ne téveszsze, — másrészt a közélet férfja a tudomány hasznossági oldala mellett annak belső jelentőségét is elismerje és az önczélú tudomány mivelés felfogására emelkedjék. Különösen nehezítené a haladást, tehát az ügynek ártana, ha a tudós eszményi felfogása személyes önzésnek vétetnék, és ha lehető emberi gyengéi mellett az eszme melyet képvisel nem méltányoltatnék.

A mai világfolyásban túlsúlyt követelő anyagi irány valamennyiünket úgyis a hasznosság követésére hajlamosít. De államunk és népünk szellemi értékének megóvása érdekében küzdenünk kell eme hajlamnak túltengése ellen.

Meg kell gondolnunk, hogy a jelen élet szükségleteire alkalmazott tudomány csak a jelennek szolgál és universalis jellemét elveszti.

Meg kell gondolnunk, hogy midőn az önczéllal bíró tudomány eszményi magaslatáról leszáll a közhasznúság terére, így is hatalom marad ugyan, de csak a haszonnal párirányos mértékben, — míg magasztos hivatásának és szellemeket hajtó erejének többi része lappangó marad.

Nem szabad felednünk, hogy minden tudományszaknak szellemi jelentősége egyenlő és nem a hasznosság szerint sorozandó.

Nem szabad felednünk, hogy a „scientiarum universitas“ csak akkor a szellemek „alma mater“-je, ha

a magasabb culturalis missio székhelye marad és nem szűkül be gyakorló iskolává.

Figyelemben kell tartanunk, hogy azon állam, melyben a tudomány csak a közélet alattvalója és a melyben tudományt saját belértéke miatt nem művelnek, magát az emberiség szellemi mozgalmából kirekeszti és a többi népekre és államokra kölcsönhatásában hanyatlik.

Lelkesülnünk kell azon eszméért, hogy az emberiség szellemi fejlődésében mi is részt vegyünk és ez által hazánkat a többi népek előtt tiszteltté és szerepét az emberiség történetében szellemileg is dicsőségessé tegyük.

És ez legyen és maradjon egyetemünknek legfőbb feladata.